

ORYANTALİZM VE POSTKOLONYALİZM İLİŞKİSİ

THE RELATIONSHIP BETWEEN ORIENTALISM AND POSTCOLONIALISM

Cuma DAŞ

MEB, cumadas4680@gmail.com; <https://orcid.org/0009-0009-5241-2887>

Yılmaz TOHUM

MEB, tohumyilmaz1982@gmail.com; <https://orcid.org/0009-0006-1575-1060>

Seçkin ÇINKIR

MEB, cinkirseckin@gmail.com; <https://orcid.org/0009-0002-4533-7080>

Mustafa ER

MEB, musta_h_er@hotmail.com; <https://orcid.org/0009-0005-4237-3774>

ÖZET

Bu çalışmanın amacı oryantalizm ve postkolonyalizm arasındaki ilişkiyi incelemektir. Bu amaçtan hareketle öncelikli olarak oryantalizm ve postkolonyalizm kavramlarına değinilmiştir. Bu bağlamda iki kavram arasındaki ilişki ortaya konulmuştur. Tarihsel süreçte her zaman güçlü olan toplumlar güçsüz olanların üstünde baskı oluşturmuş ve onların kaynaklarından faydalanmayı amaç edinmişlerdir. Sömürgeci dönemden sonra gelen sömürge durumundaki ülkeler bağımsızlığını ilan etmiştir. Bu ülkeler üstünde Batı ülkeleri sömürgelerini devam ettirebilmek adına yeni yöntemler aramıştır. Bu esnada diğer ülkeleri kendisinden farklı tutabilmek için kendisini merkez görerek sömürge durumunda olanları ise ötekiler olarak sınıflandırmaya tabi tutmuştur. Oryantalizm ise bu noktada bu anlayışın Doğu kavramı üstünde uygulamıştır. Sömürgeci dönem sonrasında da Batı'nın sömürge imkânını devam ettirebilme ve bunu yaparken meşru kılma anlayışı ise postkolonyalizm olarak ifade edilmiştir. Bu bağlamda bu iki kavramın arasında ayrılmaz bir bütünü varlığı oluşmuş olup birbirleri ile ilişkilidir. Bu ilişkiden birbirini besleyen iki kavram olarak bahsetmek doğru olacaktır. Sonuç olarak oryantalizm ve postkolonyalizm Batı'nın Doğu üzerinde ortaya çıkardığı sonuçların ve problemlerin perspektifinde gelişme göstermiş ve birbirleri ile doğrudan ilişkili olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Oryantalizm, Postkolonyalizm, Emperyalizm, Sömürgecilik.

ABSTRACT

The aim of this study is to examine the relationship between orientalism and postcolonialism. Based on this purpose, the concepts of orientalism and postcolonialism are primarily mentioned. In this context, the relationship between the two concepts is revealed. Throughout history, powerful societies have always put pressure on weak ones and aimed to benefit from their resources. Colonial countries that came after the colonial period declared their independence. Western countries have sought new methods to continue their colonies on these countries. Meanwhile, in order to keep other countries different from itself, it saw itself as the center and classified the colonial ones as others. At this point, Orientalism applied this understanding on the concept of the East. The understanding of the West to continue its colonial opportunities after the colonial period and to legitimize it while doing so is expressed as postcolonialism. In this context, an inseparable whole exists between these two concepts and they are related to each other. It would be correct to talk about this relationship as two concepts that nourish each other. As a result, orientalism and postcolonialism have developed in the perspective of the results and problems caused by the West on the East and have been determined to be directly related to each other.

Keywords: Orientalism, Postcolonialism, Imperialism, Colonialism.

1.GİRİŞ

Tarihsel süreç içerisinde sömürgecilik varlığını hep göstermiştir. Güçlü olan güçsüzün elindeki kaynak ve değerli varlıkları elde edebilmek için farklı yöntemler ortaya koymuşlardır. Oryantalizm, postkolonyalizm gibi kelimeler Batının Doğu'yu sömürme perspektifinde gelişmiş yöntemlere verilen isim olarak adlandırılır (Taşkın, 2023, s. 772). Batı'nın Doğu'yu algılama şekli bağlamında ve yaratmış olduğu karışık etkiler tarihsel süreçte süregelen gerek entelektüel gerekse de siyasi tartışmaların tam merkezinde konumlanmaktadır. Bu doğrultuda oryantalizm ve postkolonyalizm kavramları karmaşık ilişkiyi anlama konusunda ve eleştirmede kritik bir öneme sahip olmakla birlikte önemli rol oynamaktadır. Doğu ile Batı'nın birbirleri arasında uyuşmazlık içindeki durumu ve farklılıkların sebepleri, sosyoloji, felsefi, tarihi, psikolojik vb. diğer bilim dallarına ait olan insanlar tarafından araştırılmıştır. Araştırmaların çıkışı ise oryantalizm kelimesi temelinde olmuş olup anlam olarak Batı temelli olmasının yanı sıra Doğu'ya ait birden fazla değişik kültürel ve dini olgunun araştırılması konusunu öngörmüş bir ekol olarak da ifade edilmiştir. Bu bilgiler doğrultusunda Batı kaynaklı olup Doğu'nun Batı'dan farklı kalan boyutlarını önemli düzeyde farklı olumsuzluklar üzerinde oryantalizm incelemektedir (Çelik, 2017, s. 4). Oryantalizm bir diğer ifade ile Doğu hakkında bilgi edinme çabasıdır. Postkolonyalizm ise sömürgecilik sonrasında Batı sömürgeciliğinden sonraki zaman ya da durum bunun yanı sıra farklı emperyalist şekillerine ait olan bireylerin tarihini ve ülkelerini geri alabilme tanımı için kullanılmaktadır. Entelektüel alanın genel bir alanı olmasıyla birlikte emperyalizm sonrasında ortaya çıkan problemleri ele aldığı söylenebilir. Bu doğrultuda tarihsel süreç içinde emperyalizmin en önemli şeylerinden biri olarak toprakların ve devletlerin birleştirilmesi veya imparatorlukların dağılması gibi yeni uluslararası anlayışın ortaya çıktığıdır. Bu doğrultuda sömürgecilik ve modern siyasi fikrin temelinde bir takım soru ile ilgilenmek anlamını taşımaktadır. Aynı zamanda postkolonyalizm, sömürgecilik alanın kültürel bakımdan tarihini araştırmakta ve günümüze süregelen miraslarının sürekliliğini analiz edip eleştirel bir biçimde düşünme şekli olarak da ifade edilebilir (Kılıç, 2020, s. 5). Postkolonyalizm sömürgeciliğin sona ermesinden sonra oluşan ve akibetin meydana getirdiği etkileri, problemleri ve ilişkiyi inceler. Bu bağlamda oryantalizm ve postkolonyalizm dünya tarihinde büyük bir etkiye sahip olan günümüzde ise akademik tartışmaların odağında kendisine yer bulmuş önemli bir alandır. Nitekim bu noktada oryantalizm ve postkolonyalizm arasında önemli bir ilişkiden bahsedilebilir. Oryantalizm sömürge döneminde Doğu'ya ait meydana getirilen estetik ve bilginin şekillenmesi konusunda etkili olmuş iken bunun yanı sıra Doğu'nun farklılaştırılmasına, aşağılanması ve kontrol altına alınması gibi durumlara da katkı sağlamıştır. Postkolonyalizme bakıldığında da sömürgecilik döneminin sonrasında gelişmiş ve bırakmış olduğu mirasın sorgulanmış olduğu oryantalizm ile eleştirmiştir.

Bu çalışmanın amacı oryantalizm ve postkolonyalizm arasındaki ilişkinin kavramlar dâhilinde incelenmesidir. Bu amaçtan hareketle öncelikli olarak sırasıyla oryantalizm ve postkolonyalizm kavramları açıklanmıştır. Sonuç olarak çalışmanın oryantalizm ve postkolonyalizm arasındaki ilişkinin anlaşılması konusunda alan yazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

2. ORYANTALİZM

Oryantalizm kavramının anlamına bakıldığında Doğu'ya olarak ifade edildiği Türkçe şeklinde söylendiğinde ise Şark'a ait veya Doğu'yu / Şark'ı hatırlatan şey olarak söylenir. Oryantalizm kelimesi Fransızca "orientalisme" kavramından türemiş olup genel anlamda Doğu ülkelerinin dinini, dilini, tarihini, medeniyet ve kültür alanlarını araştıran ilim dalı

olarak anlamlandırılır (Germaner & İnankur, 1989, s. 25). Sözlük anlamına bakıldığında ise Doğu Bilimi olduğu ifade edilmektedir. Köken olarak güneşin doğmasını ifade etmiş olan Latince oriens kavramına kadar gitmekte olup coğrafi açıdan Doğuyu işaret eder (Sarı, 2008, s. 3). Gerek kültürel gerek siyasi manada tarihsel süreç içerisinde önemli bir yeri olan Doğu ve Batı medeniyetlerinin tartışması, uzun zamanda beri varlığını sürdürmüştür. Nitekim Doğu ile Batı arasındaki farklılaşmadan bu durumun kaynaklandığı değerlendirilir. Bu bağlamda Doğu ile Batı arasındaki farklılık, farklı biçimlerde tarafları birbirine düşman edecek bir seviyeye ulaşmıştır. Bu durum ise gerek bireysel, gerek ülke gerek se de bölgesel düzeyde var olduğunu hissettirmiştir. Bu bağlamda Doğu ile Batı'nın birbirleri arasında uyumsuzluk içindeki durumu ve farklılıkların sebepleri, sosyoloji, felsefi, tarihi, psikolojik vb. diğer bilim dallarına ait olan insanlar tarafından araştırılmıştır. Araştırmaların çıkışı ise oryantalizm kelimesi temelinde olmuş olup anlam olarak Batı temelli olmasının yanı sıra Doğu'ya ait birden fazla değişik kültürel ve dini olgunun araştırılması konusunu öngörmüş bir ekol olarak da ifade edilmiştir. Bu bilgiler doğrultusunda Batı kaynaklı olup Doğu'nun Batı'dan farklı kalan boyutlarını önemli düzeyde farklı olumsuzluklar üzerinde oryantalizm incelemektedir (Çelik, 2017, s. 4). Oryantalizm bir diğer ifade ile Doğu hakkında bilgi edinme çabasıdır. Bu doğrultuda Batı her ne kadar olumlulukları ifade etse de Doğu olumsuzluklar bütününden meydana gelmektedir. Batı üstün Doğu ise onun gerisinde kalmıştır. Ancak Batı varlığını sürdürebilmesi için Doğu'ya daima ihtiyaç duyar (Taşkın, 2023, s. 773). Kavram Yakın ve Uzak Doğu toplum ve kültürleri, dilleri ve halkının incelenmiş olduğu batı kökenli olan ve batıyı merkez alan araştırma alanlarının bütününe verilmiş ortak bir isimdir. Doğu'nun Batı'dan zayıf kalması bu doğrultuda Batı'nın Doğu'ya tahakkümü biçiminde öngörülmüş Doğu'nun farklı olmasının altında yani zayıflığından kaynaklı olduğunu öne süren siyasi bir doktrin olarak da ifade edilmesi doğru olacaktır. Başka bir anlamda ise oryantalizm Doğu hakkında bilgi edinme peşinde gitme şeklinde tanımlanır. Bazı tarihçiler ise Doğubilim olarak da Türkçe karşılığı ile oryantalizmi adlandırmıştır (Sarı, 2008, s. 4). Avrupa ve Batı'nın hayal etmiş olduğu Doğu'yu ifade eden bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu doğrultuda oryantalizm, Batı'nın Şarkı veya Doğu'ya var etmiş olduğu mükemmel bir disiplin olarak okunmalı olduğu söylenebilir (Süphandağı, 2004, s. 112). Bu kapsamda doğuculuk Aydınlanma döneminden sonra Batı Avrupalı beyaz adamın Doğu hakları ve kültürüne dair dışarıdan, ötekileştirmiş ve önyargılı olan yorumlara işaret eder. Kavramı bu bakış açısıyla olumsuz şekilde eserlerinde bilhassa Oryantalizm eserinde kullanan en ünlü birey Edward Said olmuştur. Tarihsel süreç içerisinde bakıldığında oryantalizm, 1978'de Amerika Birleşik Devleti'nde sistematik bir şekilde Batı'yı yerden yere vurmuş olan bir araştırmacı olan E. Said tarafınca tüm manası ve ayrıntısı ile beraber incelenmiştir. Said, oryantalizmi Batı'nın faaliyetlerini meşru göstermesinin ve varlığının sürdürülebilmesinin gerek kültür gerek se ideolojik yolu olarak tanımlamıştır (Said, 1998, s. 25-30). Tarihi süreçte ele alındığında oryantalist anlayış en temelde 14.yy'a dek gitmektedir. Temelinde Batı'nın Doğu'ya ilgisi ise Antik Çağ'a kadar gitmektedir. Avrupalılar oryantalizmi resmi bir konsensüsle beraber evrensel bir kanun haline getirmiştir. Hristiyan Batı'da oryantalizmin ilk resmi olarak varlığına bakıldığında ise 1312'de Viyana Konsülü Kararları gösterilir (Taşkın, 2023, s. 774). Oryantalist kavramı 1779 yılında İngiltere ve Fransa'da meydana çıkmıştır. Döneme bakıldığında oryantalizm, Doğu'yu araştırmaya kendini adanmış özel bir bilim dalı olarak fikri şeklinde görülmüştür. Bu dönem içinde Doğu'nun belirli bölge veya durumu konusunu ele alabilecek uzmanların olmamasından dolayı kavram daha çok bir araştırma ile kısıtlı kalmıştır (Beyazyüz, 2017, s. 18). Aynı zamanda Mahmut oryantalizmin işlemiş olduğu bilgi, ilk olarak doğulunun kendi hakkındaki bir bilgi üretmesinden yoksun olduğu bilgisidir. Bunu söylemeyle beraber Batılı'nın gücünün gerçek olmadığı anlaşılmalıdır. Aslında oryantalizm bu yeniden örmenin küresel bir kertesinden farklı bir şey değildir. Bu bağlamda Mahmut Mutman'da oryantalizmin esasında mantığın Batılıyı özerk ve hükümran özne olarak kurması

olduğunu söylemiştir (Mutman, 2002, s. 191). Batı'nın, Doğu'nun gerçekliğini kendi perspektifinden yorumlayarak sorunlara çözüm üretme yaklaşımı olan oryantalizm, günümüzde de devam etmektedir. Bu yaklaşım, Doğu'nun kendi imkânlarıyla çağdaş dünyaya uyum sağlayamayacağı ve Batı'nın müdahalesine ihtiyaç duyduğu gibi bir düşünceye dayanır. Oryantalistler, Doğu'ya yapılacak müdahalelerin iş birliği içerisinde gerçekleştirilmesi gerektiğini savunmuşlardır. Soğuk Savaş döneminde dünyanın iki kutuplu hale gelmesiyle birlikte, oryantalist düşünce de Sovyetler Birliği'ne odaklanarak yeni bir boyut kazanmıştır. Bu dönemde, Batı dünyası, Sovyetler Birliği'ni ve etkisi altındaki ülkeleri 'oryantalize' ederek, kendi ideolojilerini yayma çabalarını meşrulaştırmaya çalışmıştır (Sarı, 2008, s. 92).

3. POSTKOLONYALİZM

Postkolonyalizm yalnızca sömürgecilik sonrası ortaya çıkmış yeni bir siyasi düzenin veya tarihi dönemi tanımlama hususunda var olan değil bunun yanı sıra sömürgeciliğin yaratmış olduğu eşitsiz güç bağlantısını da açığa çıkarmış, sanatsal ve aynı zamanda bilimsel üretimler içinde kullanılmaktadır (Doğanay, 2022, s. 756). Modernizmle birlikte ortaya çıkmış olan kapitalizm ve onun karşıtı Marksist anlatıların tarihi süreçte bir mücadelenin izleşine dönüştüğü görülmektedir. Postkolonyalizm bu doğrultuda postmodernizm öncesinde de var olan sömürge karşıtı siyasi hareket, kültürel noktaların ön plana çıktığı ve var olan sömürge dayatması karşısında çözümler bulmak ve üretmeye çalışan bir çıkış noktasını meydana getirmiştir (Mızrak, 2023, s. 16). Postkolonyalizm, realizm ve liberalizm vb. akımların eksik ve yetersiz kaldığı konulara açıklamalar getirerek bu alanda kendini ispat etmiş bir teori halini almıştır. Postkolonyalizm, kolonyalizm çağı sonrasında dünya nizamının imlememenin yanında bilhassa Frantz Fanon'un Yeryüzünün Lanetleri ve Edward Said'in Şarkiyatçılık isimli kitaplarındaki kolonyalizm eleştirilerinden kaynağını bulmuş 1980 dönemleriyle birlikte sosyal bilimler kapsamında ön plana çıkmış olan kuramlar bütününe verilen genel bir isim olarak karşımıza çıkmaktadır (Güngör, 2018, s. 27). Postkolonyalizm kavramı sömürgecilik sonrasında Batı sömürgeciliğinden sonraki zaman ya da durum bunun yanı sıra farklı emperyalist şekillerine ait olan bireylerin tarihini ve ülkelerini geri alabilme tanımı için kullanılmaktadır. Entelektüel alanın genel bir alanı olmasıyla birlikte emperyalizm sonrasında ortaya çıkan problemleri ele aldığı söylenebilir. Bu doğrultuda tarihsel süreç içinde emperyalizmin en önemli şeylerinden biri olarak toprakların ve devletlerin birleştirilmesi veya imparatorlukların dağılması gibi yeni uluslararası anlayışın ortaya çıktığıdır. Bu doğrultuda sömürgecilik ve modern siyasi fikrin temelinde bir takım soru ile ilgilenmek anlamını taşımaktadır. Aynı zamanda postkolonyalizm, sömürgecilik alanın kültürel bakımdan tarihini araştırmakta ve günümüze süregelen miraslarının sürekliliğini analiz edip eleştirel bir biçimde düşünme şekli olarak da ifade edilebilir (Kılıç, 2020, s. 5). Bu doğrultuda postkolonyalizm Batı emperyalizm kuvvetinin tarih, kültür, edebiyat ve varsayımının eleştirel bir açıdan teori analiz ve sömürge neticesinde sonuçlarına odaklanan bir çalışma alanıdır. Ayrıca her şeyden önce kolonyal özne akisleri bir diğer ifadeyle kolonyalizmin her iki kanadındaki kolonize eden ve edilenler olmak üzere sosyal ve kültürel hayatta kolonyalist akıbetin ve ilgili olguların izlerini ele almayı amaçlamaktadır (Güngör, 2018, s. 27). Postkolonyalizm olarak belirtilen post kolonyal teori Avrupa sömürge yönetimine bakıldığında 18. ile 20.yy'a dek dünya ekseninde siyasi, estetik, iktisadi, tarihi ve sosyal etkilerini ele almakla ilgilenmiş bir düşünce biçimi olmuştur. Bir diğer anlamda kolonileşme veya sömürgeleşme sonrası olarak da isimlendirilmiş olan postkolonyalizm büyük batılı devletlerin hammadde sağlama ve dünyanın dört bir yanında bulunan kaynakları ele geçirme isteğinin emperyalizm döneminde devam ediş şeklidir. Kavramın post ifadesi sonrası tartışılan bir konu olmakla beraber hiçbir zaman sömürgeciliğin sona erdiği anlamını taşımamaktadır. Genel olarak bakıldığında sömürgeci otoritenin kalan biçimiyle ilgilenmektedir. Sömürgeciliğe karşı kazanılan

galibiyetleri söylerken bir taraftan da otorite ve temel iktidar şeklinin sonraki döneminin tarifini yapmaktadır. Batının politik, iktisadi, hukuksal, kültürel ve akademik sürecini sürdürmek için sömürü ülkelerdeki bireylerin geri kalmış, vahşi ve medeniyete muhtaç kalmış olarak tanımlanmasını ortaya koyar. Bu bağlamda genel olarak bakıldığında teoriyi geliştiren insanlar sömürge ülkelerinden, azınlıklar ya da beyaz olmayan bireylerden ortaya çıkmıştır. Genel olarak sömürgecilik zıttı mücadeleyi farklı bir bakış açısıyla ele alıp bugüne kadar izleyen bir alan olarak anlamlandırılabilir. Batı egemenliğin eski hem de yeni görünümünü eleştirel biçimde gözlemlemiştir. Bir diğer ifadeyle de sömürgecilik karşısında mücadelenin hem tarihsel hem de temel tartışmalarını ortaya koyup dünya düzenine düşüncelerin yeni bir çerçevede yerleşmesini sağlamıştır (J.C.Young, 2024, s. 10-12).

4. SÖMÜRGE SONRASI NEO-KOLONYALİZM

Batı Avrupa'nın kolonyal faaliyetleri 20.yy başlarında II. Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle yeni bir döneme geçmiştir. Nitekim bu evre neo-kolonyalizm olarak adlandırılmıştır. Bu durumda Batı sahip olduğu sömürgeleri muhafaza ederek yeni sömürgeler elde etme amacı beslemiştir. Büyük devletler sömürgecilik arayışına girmiştir. Bu durum dolayısıyla I. ve II. Dünya Savaşı'na sebebiyet vermiştir. Savaşın sonrasında sömürgecilğe karşı hareketler başlamıştır. Hindistan, Mısır gibi ülkelerdeki hareketlenme bu durumun somut örneklerindedir. Sömürgecilğe karşı olan Sovyetler Birliği daima anti kolonyal hareketleri desteklemiştir. Bu bağlamda Sovyetler tarafından almış oldukları iktisadi, siyasi desteklerle bağımsızlıklarını sağlamışlardır. Dolayısıyla neo kolonyal dönem ekonomik gelişmelerin daha çok öne çıktığı bir dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. II. Dünya Savaşı sonrasında üretici sermaye kararlarını dünya ekonomisine göre alarak bir ülkeyi üretim yeri olarak kabul etmiştir. Kolonyal dönemle birlikte büyük devletler sömürgelerini de fakirleştirmesiyle güç kazanmıştır (Gül, 2021, s. 12).

5. ORYANTALİZM VE POSTKOLONYALİZM İLİŞKİSİ

Oryantalizm ve postkolonyalizm düşünceleri ele alındığında birbirinden ayrılmaz iki kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Her ikisine bakıldığında da Batı'nın Doğu'yu algılayış şeklini ve yaratmış olduğu politik, kültürel vb. etkileri eleştirel bir biçimde bakarak incelediği görülür. Nitekim sömürgecilik bir devletin başka bir devleti, ulusları, gerek politik gerek se de iktisadi egemenliği altına alarak yayılması şeklinde olarak kolonyalizm olarak tanımlanmaktadır. Bunun yanı sıra emperyalizmde bir devlet veya ulusun başka bir devlet üzerinde güç oluşturması olarak ifade edilmektedir. Emperyalizm kavramı 19.yy'ın başlarında Napolyon'un başka ülkeleri ele geçirme çabası ile başladığı şeklinde söylenebilir. İlk çağ döneminden beri gelen Asur, Mısır, Pers, Yunan ve Romalıların yayılması örnek alındığında kolonyalizm kavramı sıkça kendisine kullanım alanı bulmuştur. 15.yyla birlikte Coğrafi keşiflerin beraberinde ortaya çıkan Avrupa sömürgeciliği var olmuştur. 19.yy'da sanayi devriminin beraberinde yaşanan modern emperyalizm olarak anılmış olup İkinci Dünya Savaşı bitimi ile de sona erdiği varsayılmıştır. Sonrasında ise görülmüş olan postkolonyalizm ile isimlendirilmiştir (Ergül, 2022, s. 15). Ancak postkolonyalizm yalnızca sömürgecilik sonrası sürece basit bir şekilde indirgenemez. Bu anlamda postkolonyalizm sömürgeci söylem pratiğine muhalif bir statüde yer alıp kendisini sömürgeci kuvvetlerin karşısına yerleştirmiştir. Sömürgeci gücün oluşturmaya çalışmış oldu egemen anlatıların varlığını yıkmaya çalışıp birbirleri ile çatışmalı ancak aynı zamanda da bağlantılı anlatılar oluşturur. Bu anlatılarla beraber ezilen halka tek tip bir tarihin var olduğunun dayatılmasının dışında sömürge sonrasında her ulusa ait tarihlerin çok olduğunu ifade etmektedir. Sömürgecilğe karşı koymuş tarafta yer almış ve çağdaş dünya düzeninin haksızlıkları ile mücadele etmeye çalışan Post

yapısalcılar, anti kolonyalistler veya post kolonyalistler en temelde kendilerini tanımlama konusunda zorluk çekmektedir. Sömürgeci gücün hâkimiyetinden her ne kadar kurtulmuş olsalar da özgül tarihin damgasını muhakkak taşır. Emperyalin kültür, tarih, dil vb. kavramları varlığına katmıştır. Postkolonyalizm, Avrupa sömürgeciliğinin en başından beri farklı denetim ve temsil stratejisi ile ötekileştirmiş olduğu 3.Dünya Devletlerine dair baskı merkezine karşı koyar. Bu açıdan ele alındığında postkolonyalizm ve oryantalizm birbirinden kopmayan iki parça olarak ele alınabilir. Nitekim postkolonyalizm gibi oryantalizmde sömürgeciliğin meydana getirdiği ötekine dair Avrupalı söylemi eleştirir (Eren, 2013, s. 12). 18.yy sömürgeciliği ile birlikte daha görünür bir hal almış olan ve onun gereksinimleri doğrultusunda şekillenmiş oryantalist bilginin kaynağında Doğu'yu bilgi ve arzu nesnesini eleştirirken postkolonyalizm, Doğu'ya ait olan direniş şekillerinin özne konumlarının da var olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda oryantalizm ve postkolonyalizm arasındaki bağ, Batı'nın Doğu'yu anlayabilme ve temsil etme şeklini ele alıp eleştiren postkolonyal teori arasındaki önemli bir ilişkiyi ortaya koyar. Oryantalizm Doğu'yu Batı'nın egemen kapsamında anlaması ve yorumlamasıyla Doğu'yu öteki ifadesiyle farklılaştırmıştır. Postkolonyalizme bakıldığında ise sömürgeciliğin sonrasında ortaya çıkışı Batının hegemonik güç bağı ile mücadele eden bir teori olmasıyla sömürge geçmişindeki etkiler ve Batının hâlihazırda devam eden kültürel, iktisadi ve politik hegemonyasının analizini sağlamaktadır. Bu doğrultuda hem oryantalizm hem de postkolonyalizm arasındaki ilişkinin var olması oryantalizmin Doğu'yu egemen bir bakış içinde ele alarak farklılaştırmasını ve hegemonik güç bağına nasıl meşrulaştırdığını ortaya koymaktadır. Postkolonyalizm yaklaşımı oryantalizmin ortaya çıkardığı Doğu'ya dair olan yanlış anlamayı sorgulayarak eleştirisini sağlar. Aynı zamanda postkolonyalizm, Batı'nın Doğu'ya olan üstünlüğünü ve sömürgeleştirmesine karşı çıkarak bu durumun sonrasında Doğu'nun kendi var olan kimliğini tekrardan kazanmasını destekler. Nitekim oryantalizm Batı'nın Doğu'yu eksik veya yanlış temsil ettiğini ortaya koyar. Bunun yanı sıra postkolonyalizm ise yanlış temsili eleştirmenin yanında Doğu'nun kendi çerçevesinden ve kimliğinden anlaşılmasının gerekliliğini savunmaktadır (Said, 1998, s. 50-55). Toplumsal ve politik dönüşüme uygun şekilde oryantalizm kolonyalizm yapısı içinde kültür emperyalizmine dönüşmüştür. 1970'li dönemlerde sömürgeciliğin sonrasında da postkolonyalizm olarak genel biçimde sömürgecilik ve sonuçlarını farklı açılardan inceleyen alanlar arası bir yaklaşım olarak ifade edilmiştir. Batı'nın Doğu'yu algılama şekli bağlamında ve yaratmış olduğu karışık etkiler tarihsel süreçte süregelen gerek entelektüel gerekse de siyasi tartışmaların tam merkezinde konumlanmaktadır. Bu doğrultuda oryantalizm ve postkolonyalizm kavramları karmaşık ilişkiyi anlama konusunda ve eleştirmede kritik bir öneme sahip olmakla birlikte önemli rol oynamaktadır. İki kavram birbirinden beslenen kavram olmakla birlikte aralarında ayrılmaz bir ilişkinin olduğu bu noktada söylenebilir.

Batı'nın doğu imajını nasıl oluşturduğu ve bu oluşumun sömürgeci bir güçle nasıl şekil aldığı konusunda önem taşıyan bu ilişkide postkolonyalizm, kimlik inşa sürecini sorgularken ezilen toplumun kendi tarih ve kültürlerini yeniden tanımlamaya vurgu yapmıştır. Sonuç itibarıyla oryantalizmin meydana getirdiği ön yargılı bakış açıları post kolonyal düşüncenin eleştirel bakışıyla birlikte yeniden değerlendirilerek iki kavram arasındaki dinamik etkileşim günümüz dünyasında ilişkilerin anlaşılmasına zemin olmuştur.

6. SONUÇ

İkinci Dünya Savaşı'na kadar gelen süreç içerisinde bakıldığında Batı yani Avrupa kendi dışında kalan toplumları hep ötekileştirmiş olup kendini her zaman üstün görerek dünyanın merkezi olarak göstermiştir. Sömürgeciliği Doğu toplumlarında uygulayabilmek

adına oryantalizmi kullanmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında ise sömürgecilik sonrası dönemde postkolonyalizm ortaya çıkmıştır. Oryantalizm ve postkolonyalizm arasındaki ilişki tarihin önemli bir parçasını meydana getirmiş ve etkisini doğrudan hissettirmiştir. Batı'nın Doğu'yu anlayabilmesi şeklinde şekillenen oryantalizm sürecinde aşağılama ve sömürgecilik politikalarının temelleri inşa edilmiştir. Postkolonyalizmle birlikte ise sömürgecilik sonrasındaki dönemde baskıcı ve sömürgeci yapılarla mücadeleyi ele alan bir akım ortaya çıkmıştır. Sonuç olarak iki kavram arasında süregelen karmaşık ilişkinin boyutu önemli bir yer taşımaktadır. Her ne kadar oryantalizm sömürgeci yapının oluşmasını pekiştirmiş olsa da postkolonyalizm de bu durumla mücadele etmeye çalışmıştır. Bu doğrultuda ikisinin birbirini besleyen ayrılmaz bir parça olduğu görülmüştür.

KAYNAKÇA

- Beyazyüz, S. (2017). Oryantalizm ve Oksidentalizm Kavramları Çerçevesinde 11 Eylül Sonrası Hollywood Sineması ve Türk Sinemasında Öteki Temsilleri. *Yüksek Lisans Tezi*. Konya, Türkiye: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı.
- Çelik, S. H. (2017). Sanatta Oryantalizm ve Bir Oryentalist Olarak Osman Hamdi. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul, Türkiye: Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İletişim ve Tasarım Anasanat Dalı İletişim Sanatları ve Tasarım Sanat Dalı.
- Doğanay, G. (2022). Küresel Çağda Postkolonyallik ve Postkolonyalizm. *Mülkiye Dergisi*, 46(3), 745-766.
- Eren, G. (2013). Edward Said : Oryentalist Söylem Analizinin Metodolojik Temelleri. *Doktora Tezi*. Erzurum, Türkiye: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalı.
- Ergül, S. (2022). *Oryantalizm*. İstanbul: Strateji Düşünce ve Analiz Merkezi.
- Germaner, S., & İnankur, Z. (1989). *Oryantalizm ve Türkiye*. İstanbul: Türk Kültürüne Hizmet Vakfı Yayınları.
- Gül, M. S. (2021). Diploması Bağlamında Postkolonyalizm. *Researchgate.net*, 1-22.
- Güngör, B. (2018). *Postkolonyalizm ve Edebiyat Türk Edebiyatında Sömürgeciliğe Bakış*. Ankara: Hece Yayınları.
- J.C.Young, R. (2024). *Postkolonyalizm : Çok Kısa Bir Giriş*. (T. Sivrikaya, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kılıç, M. (2020). Afrika Edebiyatında Postkolonyalizmin Sudan Örneği : Tayyib Salih'in Kuzeye Göç Mevsimi Romanı. *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara, Türkiye: Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arap Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı.
- Mızrak, S. (2023). Postkolonyalizm Çerçevesinde Sivil Toplum Kuruluşları ve İletişim Stratejilerinde Belgesel Film : Merchy Ships Örneği. *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara, Türkiye: Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo, Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı.
- Mutman, M. (2002). *Şarkiyatçılık / Oryantalizm İçinde Modern Türkiye'de Siyasal Düşünce* (Cilt 3). İstanbul: İletişim Yayınları.

- Said, E. (1998). *Oryantalizm (Doğubilimi), Sömürgeciliğin Keşif Yolu.* (S.Ayaz, Çev.) İstanbul: Pınar Yayınları.
- Sarı, O. (2008). Oryantalizm Üzerine Bir Araştırma. *Yüksek Lisans Tezi.* Elazığ, Türkiye: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı.
- Sarı, O. (2008). Oryantalizm Üzerine Bir Araştırma. *Yüksek Lisans Tezi.* Elazığ, Türkiye: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı.
- Süphandağı, İ. (2004). *Batı ve İslam Arasında Oryantalizm.* İstanbul: Maarif Mektepleri.
- Taşkın, Y. (2023). 44.Oryantalizm, Postkolonyalizm ve Amerikan Barış Gönüllüleri. *Rumelide Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 771-789.